

Els Carol de Manresa

Josep M. Ustrell i Torrent

Dues biografies de membres de la família Carol, Pere, iniciador de la nissaga de dentistes i Joan, el seu fill. Entre els dos van conduir la professió dental durant cent trenta quatre anys, els més importants pels canvis que portaran a una odontologia científica. La seva activitat abasta totes les branques de l'odontologia i diferents camps de la vida social, demostrant sempre el seny i buscant el bé del col·lectiu, i per això la professió els té en la més alta consideració.

Membres de la Comissió de Reforma dels Estudis: Carol, Aguilar, Plet, Subirana, Alonso i Losada.

Introducció

La família Carol han estat protagonistes d'una època de l'odontologia amb grans canvis, que l'han portat d'una situació de mínims a un moment de màxima equiparació dins de les ciències de la salut i, si ells no en són els únics responsables, sí que els hi hem de reconèixer una gran influència.

En una entrevista que la revista *Anales Españoles de Odontología* li va fer al Dr. Joan Carol l'any 1956, li preguntaven si seria odontòleg una altra vegada. Ell va respondre:

Indubtablement. La professió m'ha proporcionat el plaer d'exercir-la amb dignitat i entusiasme. He procurat ser útil als necessitats i he tingut la satisfacció d'aconseguir el reconeixement dels meus companys de professió, cosa que m'ha elevat als més alts càrrecs representatius; m'ha proporcionat, tant a Espanya com a l'estranger, valuoses i sinceres amistats.

Aquesta és una resposta que el defineix perfectament, que realça la seva personalitat i que demostra una gran seguretat en el que feia i creia.

Antecedents històrics

L'odontologia té un origen molt humil ja que la seva activitat, durant moltes centúries, consistí en l'extracció dentària fent-se d'una forma empírica. La primera documentació que la regula data de l'any 1764 quan, amb la creació del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, s'estableix la normativa dels exàmens per a comares, llevadores, dentistes i oculistes. Amb el pas dels segles XVIII i XIX aniran canviant, progressivament, les obligacions docents i les titulacions que la identifiquen.¹ Tot i així, l'odontologia no era exclusiva d'un grup, ja que metges i cirurgians també podien tractar la patologia bucal i les seves complicacions.

L'any 1875, amb la creació del títol de cirurgià dentista, s'arribà a un punt de confluència amb la medicina, en fer una llei especial i exclusiva per a l'exercici de l'odontologia. Ningú va estar-hi d'acord –uns per massa, altres per massa poc–, però aquest va ser el punt d'inici dels estudis d'odontologia.

A finals del segle XIX es reconeix la necessitat de millorar l'exercici professional, caracteritzat per l'incompliment de la regulació dels estudis, ja que s'afirma que exercien dentistes que no sabien llegir ni escriure. En aquest moment va tenir una rellevant importància l'assistència al IX Congrés Internacional de Higiene y Demografía (Madrid, 1898), que va ser el mirall per fer el I Congreso Dental Español (Barcelona, 1899), on es va prendre la decisió de crear una comissió per a la reforma dels estudis.

El Cercle Odontològic de Catalunya en la sessió del 20 d'octubre del 1900, gràcies a la proposta de Pere Carol Martí, president de l'entitat en aquells moments, va nomenar una comissió que havia d'anar a Madrid per tractar del tema amb la Sociedad Odontológica Española. De la conjunció d'ambdues representacions va sorgir una comissió, formada per: Florestán Aguilar, Lluís Subirana i Virgilio Losada per la Sociedad Odontológica Española i Pere Carol, Jesús Alonso i Joaquim Plet pel Cercle Odontològic de Catalunya, els quals van trobar en la

reina regent, Maria Cristina de Borbó, el suport perquè el govern donés via lliure a la creació de l'Odontologia com a llicenciatura independent, l'any 1901.

Pere Carol Martí

(Sabadell, 6-07-1852 - Barcelona, 17-03-1923)

Dirigeix la professió odontològica des de Catalunya, en la interfase de dos segles, amb la finalitat de millorar-ne els estudis i obtenir una titulació pròpia.

El 1871 acaba la carrera de practcant i treballa a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, on és ajudant de cirurgia de Toront. Sis anys després se li convalida el títol pel de cirurgià dentista. Fins el 1874 va ser redactor de la revista *La Lanceta*, president primer i secretari després de la societat Unió de Cirurgians, Ministrants i Practicants de Barcelona, soci supernumerari de l'Acadèmia Medicofarmacèutica de Barcelona, i l'any 1879 participa en la creació del primer Cercle Odontològic de Catalunya.

El 1884 es trasllada a viure a Manresa on tindrà una intensa vida social i professional. Tres anys després col·labora en la fusió del Cercle Odontològic de Catalunya i l'Institut Estomatològic de Barcelona, que agafarà el nom del primer (COC). Des del 1891 fins al 1893, és regidor de l'Ajunta-

ment d'aquesta ciutat. Durant aquests anys col·labora en una petició al Govern central, per a l'Escola d'Odontotècnia de Barcelona, però la resposta és negativa. Cinc anys després, representa el Cercle Odontològic de Catalunya, en el Congreso de Higiene y Demografía de Madrid. Es trasllada definitivament a Barcelona on obre consulta a la clínica d'Alberto Dufresne –Vía Dufresne– de la Rambla de Catalunya n. 4, que va comprar a la vídua Natividad Cladellas per 7.000 pessetes el 20 d'abril del 1898. Un any després és premiat pel seu treball sobre *Moral profesional* en el Congrés d'Odontologia de Barcelona. En el transcurs del 1900 es dedica a la reforma del títol d'odontòleg en estreta col·laboració amb Florestán Aguilar i el 1905 és delegat de la Comissió d'Higiene, en el Congrés de Palma de Mallorca. En aquests anys és escollit dentista de l'Ajuntament de Barcelona. Des d'aquesta plaça lluitarà per la higiene i la profilaxi dental, i fa conferències com: *Importancia de la higiene bucal* (1907), *La higiene bucodental en las escuelas* (1912) presentada en el Primer Congreso Español de Higiene Escolar celebrat a Barcelona, i *La pedagogía y la higiene dental escolar* (1918).

Publica diversos articles: "Memoria del curso 1904-05 (1905)"; "Profesión dental en España y factores que han contribuido a su cultura y desarrollo" (1906); "La evolución de la profesión odontológica" (1906); "Inspección dental escolar: beneficios que reporta" (1917); "El pasado, el presente y el porvenir de la profesión dental española" (1918). Tots tenen una característica comuna, que han estat publicats a la mateixa revista, *La Odontología*, i es pot concloure que té un coneixement històric professional important, ja que va viure una època ben assortida de canvis i noves titulacions.

Deixa constància de la seva capacitat de líder i expert en política professional, i les seves manifestacions no es van oblidar, ja que moltes de les demandes que va fer es van complir.

Joan Carol Montfort

(Manresa 14-01-1889 – Barcelona 5-11-1986)

Format en un ambient de treball i dedicació a la professió, orientà la seva vida professional en el mateix sentit que el seu pare. Seguí a Barcelona els tres primers cursos de Medicina que llavors es requerien per estudiar Odontologia, títol que obtingué a Madrid el 1908, amb la qualificació d'excel·lent. Tres anys després va acabar la llicenciatura en Medicina i Cirurgia a Barcelona, amb una matrícula d'honor en l'últim curs (1910-1911) pel treball *Casas de Socorro. Su historia. Estado actual. Modificaciones de que son susceptibles*, que va ser publicat a la *Gaceta Médica Catalana* l'any 1913, i aquest mateix any va llegir la tesi doctoral *Los modernos procedimientos terapéuticos en las fracturas de maxilar*, que va merèixer una altra vegada l'excel·lent. Aquest títol ja indicava un dels seus temes preferits, com ho serà, tant o més, l'estudi de la patologia dels tumors bucal.

Anys més tard, el 1953, va obtenir el títol d'estomatòleg a Madrid. Durant els anys que estudià en aquesta ciutat, va ser un dels millors deixebles del professor Florestán Aguilar.

Vida professional

Assistència pública

Inicià l'exercici professional en el barri del Clot, en obrir una clínica dental en el carrer de Sant Martí de Provençal, i amb l'assistència pública, tema pel qual tant el seu pare com ell van tenir sempre un gran interès. En els congressos nacionals d'odontologia de Palma de Mallorca (1905), València (1907) i Sevilla (1909), a través de les Comissions d'Higiene i Profilaxi, s'havia demanat la inspecció odontològica escolar. En el congrés de Madrid (1911), Pere Carol Martí tornà a insistir-hi i l'any següent ho féu en nom del Cercle Odontològic de Catalunya. Finalment, l'any 1913, el Govern dictà una llei en la qual incloïa l'odontologia en la inspecció mèdica escolar. El reglament s'aprovà dos anys després, per la qual cosa s'encarregà als odontòlegs inspectors l'examen de l'estat bucal dels nens, la prevenció i el tractament precoç de les malalties bucal, i la difusió i propaganda de la higiene i profilaxi. Amb això es va demostrar l'interès per ambdues parts, però malgrat tot la inspecció no arribà a funcionar, almenys en la perspectiva que s'esperava. Tot i així Carol va contribuir a aquesta idea, ja que s'integrà l'any 1912 en el quadre mèdic de les escoles del districte VI, exercí l'odontologia gratuïtament a la població infantil i organitzà festivals infantils fins l'any 1936, mitjançant les associacions odontològiques en què va col·laborar.

Un fet important va tenir lloc l'any 1913, en relació amb l'assistència odontològica a l'àmbit hospitalari. Aquí hem de destacar que Joan Carol Montfort obtingué la plaça de metge odontòleg a l'Hospital Clínic, càrrec que ocupà, durant dos anys, des de 1913 fins a 1915. El mateix any obtingué el càrrec de metge estomatòleg, a l'Hospital de la Santa Creu, on va fundar el Dispensari Odontològic (clínica de malalties de la boca i de les dents). Aquest hospital es féu càrrec, a partir de 1911, de l'Hospital de Sant Pau on es traslladaren gradualment tots els serveis, incloent-hi el que a partir de 1931 portà el nom d'estomatologia.

Aquest Servei, ja en el nou Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, va millorar la categoria de l'odontologia a la ciutat i, durant molts anys (1933-1958), s'hi van impartir cursos; fou el substitut de l'escola oficial² que, d'altra banda, els catalans demanaven des de l'any 1895, i on el doctor Carol va ser nomenat metge numerari d'entrada i arribà a tenir la consideració de professor de cirurgia maxil·lofacial.

Innovador en radiologia bucal

Seguint l'esperit innovador, oferí els seus serveis als companys, en haver instal·lat un aparell de raigs X. No fou fins el 1910 que es començà a considerar la radiologia com una ciència auxiliar de l'odontologia i d'acord amb aquesta idea s'iniciaren dues grans línies d'investigació, l'una en la part tècnica i l'altra en l'estudi de la patologia estomatognàtica, amb aquest nou mitjà diagnòstic.

El 1914, Joan Carol Montfort adquirí, d'un vaixell alemany immobilitzat a Barcelona, el primer equip radiològic per a la pràctica dental, que consistia en un tub de gas suportat per un bastiment metàl·lic que permetia una orientació completa, tant en el pla axial com en el sagital. Tot l'equip estava controlat per una consola i un aparell d'inducció en subministrava el corrent elèctric. En el disseny de la consulta va donar una gran importància a la protecció radiològica. Amb tot això, Carol féu de la radiologia una ciència complementària a totes les especialitats dentals i, a més, aportà una bibliografia de gran importància a l'àmbit espanyol i mundial.

Aportació a la docència

A més de la tasca assistencial, Carol també es va dedicar a la docència. L'any 1916 presentà una ponència al Claustre de la Universitat de Barcelona: "Proyecto de reglamento de los estudios de Estomatología", que publicà la revista *La Odontología* tres anys després, i la materialitzà a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona. En el Servei d'Estomatolo-

gía que a partir de 1936 s'habilità en el pavelló de Santa Apol·lònia, es van impartir cursos des de l'any 1933 fins al 1958. Hi van col·laborar Ramir Mateu, Ramon Busoms, Josep Pericot i Francesc Barri, que estaven integrats en els cursets que organitzaven els diferents serveis de l'Hospital, amb un caràcter eminentment pràctic.

Anys més tard, el 1970, va participar en la comissió organitzadora de l'Escola d'Estomatologia de Barcelona¹ i va sintonitzar amb els canvis de la professió, que l'any 1986 passà de l'Estomatologia a la nova Odontologia, canvi liderat pel professor Juan Pedro Moreno González, com explica va el seu fill Joan Carol Murillo.⁴

Relació amb el govern

Un altre aspecte a tenir en compte és la relació amb el govern, en concret amb el Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya. El 1933, per Decret del 31 de maig, es va obrir una secció per a la informació de la lluita especialitzada. Joan Carol, com a president, i Josep Pericot, com a secretari, i en nom de l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, van enviar un document en què sol·licitaven la inclusió de la lluita contra la càries dental entre les malalties especialitzades. En el document s'explicava per què es pretenia aquesta inclusió i es feia referència a tot aquest camp i el que es feia en altres països. A més van redactar un *Projecte d'organització de la profilaxi i assistència buco-dentària a Catalunya* amb la proposta, entre altres, d'un dispensari central d'odontostomatologia, una direcció de la lluita anticàries, un laboratori d'investigacions odontològiques i un model d'assistència bucodental per als malalts necessitats. Per això es proposà la creació d'uns dispensaris d'odontologia, dependents de la Generalitat de Catalunya, que es dividien en dos grans grups, segons les ciutats.

El 15 de juny de 1935 Joan Carol, com a representant del Cercle Odontològic de Catalunya, explicava que dos anys després que l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana hagués fet aquella petició, la Generali-

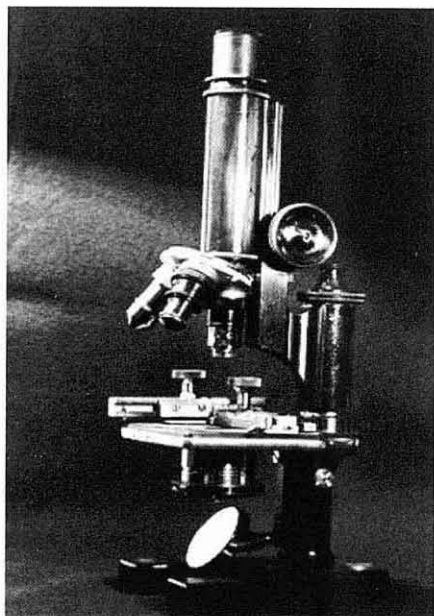
tat s'havia proposat posar-la en pràctica. El 21 d'agost del mateix any, el DOGC publicava el Decret pel qual es creava la Comissió Superior de Sanitat de Catalunya. Aquesta comissió era en realitat una junta consultiva que presidia el conseller de Sanitat, Honorable Raül Roviralta, i com a vocals hi havia els representants o presidents de tots els organismes sanitaris oficials de Catalunya, entre ells, el president del Col·legi Oficial d'Odontòlegs. A més, Carol va ser nomenat assessor d'odontologia, adscrit a la Direcció dels Serveis de Sanitat del Govern General de Catalunya i va ser president de la Comissió Assessora d'Odontologia, la qual tenia el deure d'informar i proposar en els afers relacionats amb l'odontologia.

Càrrecs i distincions

Molt a l'inici del seu exercici professional va destacar en altres aspectes. Des del 1911 fins al 1913 fou secretari de la Federació Odontològica Espanyola. El 1914 obtingué, per concurs de mèrits, la plaça de sotsinspector d'odontologia de la província de Barcelona; participà, com a secretari, en el VI Congreso Dental Español de Barcelona i rebé les primeres distincions, la medalla d'or d'aquest congrés, i la presidència d'honor de la Secció I: Anatomia i Histologia del VI International Dental Congress de Londres. El 1922 fou membre d'honor del XI Congresso Italiano di Stomato-Odontologia de Roma. El 1924 fou nomenat president del Cercle Odontològic de Catalunya, havent-ne estat fins aleshores bibliotecari, i l'any següent de la Federació Odontològica Espanyola, càrrecs que ocupà fins el 1927, any en què fou president del XI Congreso Dental Español de Barcelona, vocal del comitè organitzador (Grup Cirurgia i Especialitats) de l'Exposició Internacional de Barcelona i soci de mèrit del Cercle Odontològic de Catalunya. Dos anys abans, el 1925, havia estat nomenat president de la comissió d'investigacions científiques i vocal de la comissió organitzadora del X Congreso Dental Español de Saragossa.

El 1930, després de la difícil consti-

tució dels col·legis professionals, fou nomenat president del Col·legi Oficial d'Odontòlegs de la 2a Regió, càrrec que exercí fins el 1931, en què fou elegit Josep Maria Ferrer Valls per dos anys. El 1934 es constituí el Col·legi Oficial d'Odontòlegs de Catalunya, i Carol fou elegit president del Consell General i vocal de la Delegació Comarcal Barcelona-Ciutat, i exercí aquests càrrecs fins l'any 1936 en què el Col·legi passà a mans d'un grup polític i sindical durant els anys de la Guerra Civil. L'any 1936 el Col·legi va passar a formar part de la nova organització odontològica espanyola com a delegació provincial. D'altra banda, el 1931 exercí la presidència de la comissió científica de l'especialitat d'Estomatologia en el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i presidí, de forma honorífica, el XII Congreso Dental Español de València i la Secció III (Pathologie et Thérapeutique) del Congrès Dentaire International de París. El 1932 fou nomenat soci d'honor del Col·legi Oficial d'Odontòlegs de la 2a Regió i presidí la comissió d'estudi de la constitució de l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, celebrada a Palma de Mallorca, de la qual fou proclamat president el dia 1 de juliol. Un any després començà una nova faceta: la de director de la revista *Arxius d'Odontologia*. L'any 1933 fou membre de la Comissió de Cultura i Higiene del Col·legi Oficial d'Odontòlegs de la 2a Regió i president d'honor del XIII Congreso Dental Español de la Corunya. També aquest any rebé un homenatge, organitzat pels seus ajudants Ramir Mateu, Ramon Busoms i Josep Pericot, per la seva actuació en el Dispensari d'Odontologia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau durant vint anys, i per haver complert vint-i-cinc anys de la seva tasca en l'odontologia. L'any 1934 fou nomenat vicepresident del 8è Congrés de Metges de Llengua Catalana que se celebrà a Barcelona i l'any 1935, president d'honor del II Congresso Internazionale di Stomatologia de Bolonya, a més de presidir la II Assemblea d'Odontòlegs de Llengua Catalana celebrada a Tarragona. L'any 1936 fou nomenat soci corresponsal de la Sociedad Estomatològica de Cuba.

Microscopi utilitzat per Dr. Carol en els seus estudis histològics.

Passada la Guerra Civil espanyola, l'any 1943 fou nomenat acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, i és el primer representant estomatòleg d'aquesta institució. L'any 1957 arribà a ser acadèmic numerari amb la lectura del discurs *Unidad patogénica de las neoplasias propias de los maxilares*, el dia del seu ingrés. L'any 1948 fou nomenat soci d'honor de la Societat Estomatològica Portuguesa.

El 1950 és un altre moment important, ja que fou el representant espanyol a la *Fédération Dentaire Internationale*; en aquesta data Espanya va fer el seu reingrés en aquest organisme, perquè era la primera vegada que es reunia després de la Segona Guerra Mundial. Cinc anys després va ser redactor del seu òrgan d'expressió, l'*International Dental Journal*, un any després va ser membre de la comissió científica i el 1959 membre d'honor (*A member of the list of honour*). L'any 1952 presidí la Secció d'Otorinolaringologia i Estomatologia, en el 75 aniversari de la fundació de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, i el representant oficial d'Espanya en dos congressos: l'XI *International Dental Congress*, a Londres, i el *Deutsche Gesellschaft für Zahn-, Mund- und Kieferheilkunde*, a

Munic. L'any 1953 fou l'invitat d'honor del *Scientific Congress the Dental Association of South Africa*, a Johannesburg, i president del comitè científic i de la secció de càries dentària del I *Congreso Hispanoamericano de Odontología* i XVII *Congreso Nacional*, a Sevilla.

El 1956 va ser president de la *Comissió Deontològica del Col·legi Oficial d'Odontòlegs i Estomatòlegs de Catalunya* i el 1957 va tornar a ser representant oficial d'Espanya en un congrés internacional, el XII *Congreso Internazionale di Odontostomatologia*, a Roma. L'any següent fou invitat d'honor en el I *Congreso Portugués de Estomatología*, a Lisboa, i rebé la medalla d'or del *Col·legi Oficial d'Odontòlegs i Estomatòlegs de Catalunya*. El 1959 tornà a ser invitat d'honor en el *Schweizerische Monatsschrift für Zahnheilkunde*, a Bürgestoch (Suïssa), i membre d'honor de la *Fédération Dentaire Nationale Française*.

A la dècada dels anys seixanta va ser congressista d'honor del XIX *Congreso Nacional de Odontología y Estomatología*, a Granada (1960), president honorari de l'Associació d'Odontòlegs i Estomatòlegs de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, a Barcelona (1961), membre d'honor de la *British Association of Oral Surgeons*, a Londres (1963), i de la *Sociedad Española de Estomatología*, a Madrid (1964), i soci d'honor de la *Sociedad Española de Implantes*, a Madrid (1964). El 1966 va ser recomanat al premi Muller, màxima distinció de l'odontologia mundial, per Gerardo Zabala Rubio, president de l'Il·lustre *Consejo General de Colegios de Odontólogos y Estomatólogos*.

El 1976, fou nomenat col·legiat d'honor del *Col·legi Oficial d'Odontòlegs i Estomatòlegs de Catalunya*, i se li lliurà el títol el dia 5 de febrer de 1977, en els actes de la festivitat de Santa Apol·lònia.

En l'última dècada de la seva vida, l'any 1985, la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona va celebrar una sessió pública extraordinària amb motiu de l'homenatge als acadèmics numeraris doctors Salvador Gil Vernet i Joan Carol Montfort, en la qual també van intervenir els acadèmics nume-

ARXIU D'ODONTOLOGIA

VOL. I - Nº 1
MARÇ - 1977

Publicació del Col·legi Oficial d'Odontòlegs de Catalunya

Redacció:
Passeig, 161

BARCELONA

Administració:
Via Laietana, 31

Primera revista científica d'odontologia en català.

raris, doctors Domingo Ruano Gil i Manuel Carreras Roca i, l'any 1987, de nou la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona celebrà una sessió pública extraordinària *in memoriam* dels acadèmics numeraris traspassats, en què el professor Francisco García-Valdecasas fou designat per llegir la necrològica del professor Joan Carol.

Carol estava en possessió de dues distincions importants: va ser nomenat *Chevalier de la Légion d'Honneur* (1961), gràcies a la seva reputació internacional, que el portà a ser *dentista del mariscal Joffre*, i va obtenir l'*Encomienda de la Orden Civil de Sanidad* (1962), en reconeixement als serveis prestats a l'odontologia nacional.

Obra científica odontològica

Vista d'una manera global, sense fer-ne cap estudi particular, l'obra del doctor Joan Carol i Montfort dura tota la seva vida professional. A més del treball que hem comentat al principi, que va fer l'últim any de la carrera, el mateix any 1910 inicia la publicació d'articles amb un tema sobre el tractament de les dents temporals, i l'any de la seva jubilació també en publica un sobre estomatologia i medicina preventiva.

Fins l'any 1976, doncs, va publicar tres opuscles, quaranta-sis articles, nou recensions d'obres i ressenyes de congressos i dos capítols de llibres. L'obra no tan sols és escrita sinó que també hi ha vint-i-vuit comunicacions i ponències a congressos i vint-i-dues conferències.

La temàtica abasta quasi totes les especialitats. Com que era una persona que concebia la professió com una totalitat, val la pena tenir en compte el nombre i el percentatge de dedicació a cada un dels temes: 24 de ciències bàsiques (21.8%); 21 de patologia dels tumors bucals (19%); 18 de cirurgia bucal i maxil·lofacial (16.3%); 17 d'estomatologia general (15.4%); 11 de radiologia (10%); 9 d'odontologia conservadora (8.1%); 6 d'història de l'odontologia (5.4%) i 4 de necrològiques (3.6%).

D'aquesta manera podem resumir que Carol tenia predilecció per la investigació, la clínica i la terapèutica dels tumors bucals. Aquesta terapèutica, que és quirúrgica, inclou també els traumatismes facials amb resultat de fractura.

El segon grup en importància és l'estomatologia general, l'odontologia conservadora i la radiologia com a mitjà diagnòstic.

Finalment, també es dedicà a la història, com ho féu el seu pare. L'any 1934 s'inicià amb dues semblances biogràfiques amb motiu de la necrològica a dos grans mestres de qui ell va aprendre: Florestán Aguilar, en l'aspecte odontològic, i Santiago Ramon i Cajal, en la investigació microscòpica. A l'última etapa de la seva vida professional es dedicà a recopilar i presentar els seus records i les seves vivències, i l'any 1968 féu també una necrològica per al seu mestre i amic, catedràtic de l'Escola d'Odontologia de Madrid, Bernardino Landete.

Obra no publicada

Estudi inèdit d'odontologia forense

També va fer una aportació a l'odontologia forense amb un estudi que no va ser publicat, i que incloem en un apartat especial per la seva importància social.

Joan Carol va ser l'encarregat de fer l'examen maxil·lar i dentari d'un cadàver; en el seu informe va escriure que, a requeriment del M. I. Sr. Vicari General de la Cúria del Bisbat de Barcelona, es presentà el dia 30 de juliol de l'any 1940, acompanyat dels metges forenses Agustín García-Die Andreu i José Calicó Maleras, en el cementiri de Montcada, per examinar i dictaminar sobre les restes que podien correspondre a Manuel Irurita, bisbe de Barcelona assassinat durant la Guerra Civil.

Com a resultat va emetre un dictamen en què determinava que el crani i la mandíbula corresponien a la mateixa persona i després feia una descripció detallada i un examen radiogràfic dels maxil·lars, de les dents i de la pròtesi.

Al final deia que, *de trobar-se la fitxa maxil·lodental, detallada per professional o professionals que haguesin atès al Il·lustre Dr. Irurita, existeixen en el sistema màxil·lo-dentari del cadàver examinat, dades de valor específic suficients per a poder verificar una completa identificació*. A manca d'aquesta fitxa, enumerava les dades en aquest informe, que tenien valor diferencial per a la identificació.

Carol dona fe, de manera concreta, de les característiques dentals d'un cadàver però no pot assegurar a qui pertany. Per això, el 19 d'octubre de 1940 va escriure a Enrique Twose, dentista de Lleida, que havia tractat el bisbe. A la carta diu que l'interessa recollir totes les dades que pugui reunir sobre l'estat de la dentadura de l'Il·lustre Sr. Bisbe. També obté un altre informe del cirurgià dentista José Vissón, que és qui havia fet la pròtesi de l'arcada maxil·lar superior.

Amb tot això, el bisbe Modrego dona per certificada la identificació del cadàver del bisbe Manuel Irurita Almandoz, i el dia 10 de desembre de 1943 es va fer el trasllat de les restes mortals a un nínxol del mateix cementiri de la població de Montcada.

Conclusió

Carol va viure i es va formar submergit en una tradició que el vivificava, tant en l'aspecte científic com

humanístic: d'aquí, la consistència de la seva obra. Ens ho defineixen molt bé les paraules de Thomas Merton: *La tradició sempre és nova perquè reviu en cada generació. Abans de tot ens diu qui som i ens reconcilia amb la vida per tot allò que aquesta ens ha donat, ens crea l'exigència del futur per donar-nos el món en el qual vivim. La tradició ens apropa a les fonts d'inspiració i ens obliga a definir-nos, ens lliura de tots els falsos conservadorismes, de totes les modes i de totes les mentides. Qualsevol gran cultura és impensable sense un poble que no tingui cap tipus de tradició*.

Encara està en el nostre record la imatge d'una persona bona i sàvia, saviesa que no li venia només de l'experiència dels anys, sinó també com a fruit de la investigació científica. Una conversa amb ell era especial i diferent, perquè era un home correcte, intel·ligent i humà, objectiu i serè, cosa que va demostrar en els últims moments de la seva vida. Va morir a Barcelona el 5 de novembre de 1986, i va ser enterrat al cementiri de Montjuïc.

Bibliografia

- APARICIO, J. "Dr. Juan Carol Montfort". *An Esp Odontoestomatol* 1956; XV (11): 866-874.
- CARRERAS-ROCA, M. "El Dr. Juan Carol Montfort, pionero de la cirugía maxilofacial". *Anal Odontoestomatol* 1994; (2-3): 92-94.
- CAROL MONTFORT, J. *Un siglo de odontología barcelonesa*. *Ann Med* (Barc.), 1962; 3: 532-543
- GALÍ, A. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. Llibre II. Barcelona, Fundació AG.
- ROSSELL-CAPELLI, J. Joan Carol Montfort. *Expressions d'una vida*. Inèdit. 1997.
- SANTALÓ-PUIG, ML, USTRELL-TORRENT, JM. "Inicis de la radiologia odontoestomatològica a Catalunya (1895-1925)". *Gimbernat* 1994; XXI: 258-271.
- SANTALÓ-PUIG, ML, USTRELL-TORRENT, JM. "Evolució tècnica dels raigs X i la seva influència en la radiologia odontoestomatològica a Catalunya (1895-1935)". *Gimbernat* 1994; XXIII: 225-236.
- USTRELL-TORRENT, JM. *Evolució de la profesión dental en Cataluña (1760-*

- 1937). I-II. Tesi doctoral. Univ Barcelona, 1985.
- USTRELL-TORRENT, JM. "Asociaciones odontológicas catalanas. (De l'inici al 1936)". *Gimbernat* 1985; IV: 367-377.
- USTRELL-TORRENT, JM. "Necrològica del Molt Il·lustre Dr. Joan Carol Montfort". *Butlletí del COEC* 1986; (15): 3-4.
- USTRELL-TORRENT, JM. "In memoriam al Muy Ilustre Dr. Joan Carol Montfort". *Boletín de Información Dental* 1986; XLVII (361): 77-78.
- USTRELL-TORRENT, JM. "Odontologia preventiva y social". *Gimbernat* 1987; VII: 307-314.
- USTRELL-TORRENT, JM. *Orígens del Col·legi oficial d'Odontòlegs i Estomatòlegs de Catalunya*. Barcelona: COEC, 1988.
- USTRELL, J.M.; Alcubierre, C.; Barés, M.; Díaz, L.R.; Fuertes, R.; Mor, M. *Segle XIX i inici del XX. En: Història general de l'Odontologia. Aportació al mil·lenari de Catalunya*. Ed. limitada. Lab. Goupil Ibérica. Barcelona, 1989
- USTRELL-TORRENT, JM. "La prevención en odontología en la primera mitad del siglo XX". *El Farmacéutico* 1992; 114: 77-80.
- USTRELL-TORRENT, JM. Noventa años del título de odontólogo. *Rev Odontostomatol Implantoprot* 1992; 1: 7-8.
- USTRELL-TORRENT, JM. "Historia de la facultad de odontología". *Odontología*. Fac. Odon. Bcna 1993; 1: 158-164.
- USTRELL TORRENT, J.M.; Torné Duran, S. *Pere Carol Martí (Sabadell 1852 - Barcelona 1923) en els inicis de l'odontologia a Catalunya*. Gimbernat, 1994
- USTRELL-TORRENT, JM. "Aproximació a l'obra científica del Dr. Joan Carol Montfort (Manresa 1889 - Barcelona 1986)". *Gimbernat* 1994; XXI: 293-302.
- USTRELL-TORRENT, JM. "Odontologia forense en la identificació del bisbe Iru-ruta. Un treball inèdit del Dr. Joan Carol Montfort". *Gimbernat* 1997; XXVIII: 239-246.
- VALDECASAS, FG. "In memoriam. Juan Carol Montfort (1889-1986)". *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona* 1986; 1(3): 63-64.

Annex

Relació de l'obra per especialitats

Ciències bàsiques

En relació amb l'anatomia, la histologia i la fisiologia dentals, destaca en

primer lloc la col·laboració en el *Tratado de Odontología* de Ramon Pons y Oms publicat a Madrid l'any 1914 en segona edició i el 1923 en tercera edició. El capítol es titula "Histología dental y odontogénesis".

Va fer també diverses publicacions en diferents revistes: a *La Odontología* de Madrid, "Odontogénesis" (1912), "Contribución al estudio de la inervación pulpar" (1912), "Inervación dentaria" (1914), "Las células nerviosas de la pulpa dentaria" (1914) i "Investigaciones sobre la inervación dentaria" (1923); a la *Revista de Odontología* de Saragossa, "Origen de las células nerviosas de la pulpa dentaria" (1921); a la revista *Odontología Clínica* de Madrid, "Las cavidades plasmáticas o celdas dentinales" (1931); a *Anales Españoles de Odonto-Estomatología* de Madrid, "Las celdas dentinales y el dispositivo cavitario-tubular de los dientes" (1951) i a la *Revista Española de Estomatología* de Barcelona, "Estudios recientes de odontogénesis". Pel que fa a les revistes estrangeres publicà: a *The Dental Cosmos* de Filadèlfia, "The nerve cells of dental pulp" (1920) i "Recherches on dental innervation" (1923); a *Annali di Odontologia* de Roma, "Origine delle cellule nervose della polpa dentale" (1921) i "Ricerca sulla inervazione dentale" (1925); a *La Semaine Dentaire* de París, "Recherches sur l'inervation dentaire" (1924) i a *L'Odontologie* també de París, "Le système cavitotubulaire des dents" (1950). També publicà "Conocimientos de histofisiología dental relacionados con la endodoncia" (1958), en el *Llibre d'actes del I Simposium Internacional de Endodoncia* a Barcelona.

Patologia dels tumors bucal

Aquest tema, que és un dels seus preferits, és el que utilitzà en el seu discurs d'entrada, com a acadèmic numerari, a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, amb el títol *Unidad patogénica de las neoplasias propias de los maxilares* (1955), que es publicà en forma d'opuscle.

Va publicar articles en diferents revistes: a *Arxius d'Odontologia* de

Barcelona, "Neoplasias de boca poc freqüents. Epitelioma perlat. Odontoma" (1933); a *Acta Médica Hispana* de Barcelona, resum de "Neoplasias de los maxilares relacionadas con el sistema dentario" (1944); a *Anales Españoles de Odonto-Estomatología* de Madrid, "Ameloblastomas" (1946); a *Anales de Medicina y Cirugía de la Real Academia Nacional de Medicina* de Barcelona, "Degeneración ameloblastomosa de los quistes paradentarios" (1947); a la *Revista Española de Estomatología de Barcelona*, "Significación e histogénesis de los odontomas" (1957); al *Bulletin du Groupe International pour la Recherche Scientifique en Stomatologie* de Brusel·les, "Pathogenie et histogenèse des adamantinomes" (1960). Féu també dues publicacions derivades de comunicacions a congressos: "Tumors of the dental origin" (1957) en les *Actes del XII Congreso Internazionale di Odontostomatologia* i "Odontogenic tumors" (1958) en el *International Dental Journal* de Londres.

Va publicar també, a la revista *Arxius d'Odontologia*, una recensió d'obra "A propòsit de l'evolució dels epitelomes adamantins", de Dufourmental (1936).

Cirurgia bucal i maxil·lofacial

Els treballs dedicats a l'estudi de la cirurgia bucal i maxil·lofacial comencen amb la tesi doctoral de l'any 1913 *Los modernos procederes terapéuticos en las fracturas de maxilar*. Hi ha tres articles publicats, dos a la revista *La Odontología* de Madrid, "Tratamiento de las fracturas de mandíbula" (1913) i "Un nuevo aditamento para cánulas intercambiables" (1919) i un a la revista *Anales Españoles de Odonto-Estomatología* de Madrid, "Perfeccionamiento de la ligadura dentaria en el tratamiento de las fracturas de maxilar" (1942), resultat de la seva experiència en el tractament de fractures maxil·lars en el període de la Guerra Civil espanyola. Publicà, a més, la recensió de l'obra "Un nou mètode per a reduir i estabilitzar les fractures de maxil·lar" (1936), de Samuel Rabkin.

També sobre aquest tema donà una

lliçó a la Sociedad Odontológica Portuguesa, "Fracturas de maxilar" (1948).

Estomatologia general

Publicà en forma d'opuscle *Las reacciones vitales de los tejidos dentarios en relación con la profilaxis y terapéutica de la caries dentaria* (1947).

L'últim any de la llicenciatura la revista *La Odontología* de Madrid li publicà "Tratamiento de los dientes temporales" (1910) i, un any després, "La artroalveolitis crónica protopática" (1912). Anys més tard, publicà a *Anales del Colegio Oficial de Odontólogos de Cataluña* "Concepto clínico y anatomopatológico del émulis" (1944); a la *Revista Española de Odonto-Estomatología* de Barcelona, "Sinopsis de actualidad estomatológica" (1953) i a *Anales de Medicina* de Barcelona, "Estado actual de la Estomatología" (1970) i "Estomatología y medicina preventiva" (1976).

També publicà a *Arxius d'Odontologia* tres recensions d'obres: "Noves dades sobre les neuràlgies facials", de Baudouin i Deparis, "Càlcul salival al conducte de Warthon esquerre", de P. Borrás, i "Fisiologia del nervi gran hipoglós", de Domme i Duquet (1936) i dues ressenyes de congressos: l'una a la revista *Arxius d'Odontologia*, "Ressenya crítica del VII Congrès Francès d'Estomatologia" (1933), i una altra de les mateixes característiques a la *Revista Española de Estomatología*, "Actividades científicas anexas al XI Congreso Dental Internacional" (1952).

Radiologia bucal

Sobre aquest tema, del qual fou pioner, publicà l'opuscle *La radiografía en la práctica odontológica* (1917), tres anys després d'haver adquirit el primer aparell de radiografies destinat a l'aplicació en odontologia.

Va publicar diversos articles: a la revista *La Odontología* de Madrid, "La radiografía en la práctica odontológica" (1917) i a *Arxius d'Odontologia* de Barcelona, "Registre radiogràfic del perfil facial òsseo-cutani i aplicacions clíniques" (1934) i "Radione-crosi del maxil·lar inferior" (1935).

Odontologia conservadora

Va fer una col·laboració en el *Tratado de Estomatología* de Gaillard y Nogué, amb el títol "La artroalveolitis crónica protopática" (1924) i publicà un opuscle sobre *Las reacciones vitales de los tejidos dentales en relación a la profilaxis y terapéutica de la caries dentaria* (1947). En relació amb aquest tema, publicà: a la revista *La Odontología* de Madrid, "Mecanismo íntimo de la reabsorción radiculo-alveolar" (1912) i "Quistes radiculares. Estudio anatómico-clínico" (1916) i a la *Revue Française d'Odonto-Stomatologie* de París, "Reaction dentino pulpaire" (1960).

Història de l'odontologia

Pel que fa a la història de l'odontologia, té dos articles publicats, un en el *Boletín de Información* del Col·legi Oficial d'Odontòlegs i Estomatòlegs de Catalunya de l'any 1958, que es va llegir en la sessió inaugural del curs acadèmic, "Del empirismo medieval a la especialidad médica", i l'altre publicat a *Anales de Medicina (sección cirugía)* el 1962, "Un siglo de Odontología barcelonesa. (Apuntes para la historia de la Odontología en Barcelona)". El primer té un títol prou suggestiu sobre el tema de què tracta i en el segon fa un repàs de les diferents titulacions de la nostra professió i un estudi de les societats odontològiques catalanes fins l'any 1930.

Ensenyament

Tot just acabada la llicenciatura d'Odontologia ja se li despertà l'interès per l'assistència pública i la docència, fet que materialitzà en el Servei de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau l'any 1913. Tres anys després, va presentar una ponència en el Claustre de la Universitat de Barcelona, "Proyecto de reglamento de los estudios de Estomatología", que va ser publicada a la revista *La Odontología* amb el títol "Los estudios de Estomatología en la Universidad de Barcelona" (1919).

Anys més tard, en el Servei de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, que dirigia, es van impartir cursos d'Estomatologia de l'any 1933 fins al 1958.

L'any 1935 i en el marc de la II Assemblea d'Odontòlegs de Llengua Catalana, a Tarragona, va presentar una comunicació sobre "Organització de la profilaxi buco-dentària a Catalunya".

Notes

1. Sagnador (1764), cirurgjà pràctic en l'art de guarir (1843), flebotomià ministrant (1846) i practicant (1857).
2. L'any 1894, Florestán Aguilar demanava al Govern la reforma de la carrera de cirurgjà dentista i sol·licitava Escola Odontològica a la Facultat de Medicina. L'intent es va quedar només en projecte ja que l'Administració el va oblidar. A Barcelona no hi va haver més sort. El 1895, gràcies a la iniciativa del Cercle Odontològic de Catalunya, es va demanar la creació d'una Escola d'Odontotècnica a través de la Diputació provincial i a instància de Marià Batllés i Bertrán de Lis, que va fer les gestions preliminars. Però igual que el projecte anterior, aquest tampoc no es va arribar a dur a terme. A la sessió inaugural de curs del Cercle Odontològic de Catalunya, el 9 de febrer de 1936 (diada de Santa Apol·lònia, patrona de l'odontologia), el doctor Antoni Trias, catedràtic de la Facultat de Medicina, propugnà una major col·laboració entre els odontòlegs i els metges i acabà fent vots per a la propera creació, a la Universitat de Barcelona, de l'Escola d'Odontologia.
3. La Universitat de Barcelona, durant els rectorsats de Francisco García-Valdecasas Santamaría, Josep Botella Llusà i Manuel Albada-lejo, es va encarregar de fer consultes sobre el tema, però fins el 30 d'abril de 1970, amb la intervenció del rector Fabià Estapé i Rodríguez, no s'aprovaren el Reglament i el Pla d'estudis. En aquesta data es creà una comissió organitzadora formada pel degà de la Facultat de Medicina, el president del Col·legi de la 2a Regió, Josep Verdiehl i Ubert, un grup d'experts format per: Joan Carol Montfort, Felip Mestre Armengol, Josep Boniquet Alfonso, Àngel Bellet Cubells, Antoni Nadal Valldaura i el professor Domingo Ruano Gil, catedràtic d'Anatomia que, el 20 de gener de 1971, fou nomenat director de l'Escola d'Estomatologia fins que va ser reemplaçat pel professor Nadal el 1981, en obtenir la càtedra d'Odontologia amb la seva Clínica.
4. Amb la seva mort, tota la professió hi va perdre; Joan Carol Murillo recorda amb afecte una frase del mestre: *no es lo mismo ejercer una profesión que querer una profesión*, que sintetitza l'esperit amb què va guiar l'odontologia a Espanya.

Josep M. Ustrell i Torrent

Professor titular. Universitat de Barcelona